

Received: 24 November 2020

Revised: 13 May 2021

Accepted: 10 September 2021

การศึกษาเปรียบเทียบการทำผ้าบาติกของสามชุมชนที่มีความต่างวัฒนธรรม ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

A COMPARATIVE STUDY OF BATIK MAKING IN THREE COMMUNITIES WITH DIFFERENT CULTURAL BACKGROUND IN BANGKOK AND ITS SUBURB AREAS

อรัทยา สารมาศ^{1*}Orathaya Saramart^{1*}โสมฉาย บุญญานันต์²Somshine Boonyanantra²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์การทำผ้าบาติกของชุมชนที่มีความต่างวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และ 2) เปรียบเทียบรูปแบบและความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความต่างวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเลือกชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในการทำงานสร้างสรรค์ผ้าบาติกตามบริบทและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน 3 แห่ง คือ ชุมชนเส้นสายลายเทียน เขตบางซื่อ จังหวัดกรุงเทพมหานคร ชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดนันทบุรี และวิสาหกิจชุมชนแม่รงค์บาติก เทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอมือง จังหวัดนันทบุรี ผลการศึกษาพบว่าชุมชนทั้งสามแห่งแตกต่างทางรูปแบบและอัตลักษณ์ของการทำผ้าบาติก ชุมชนเส้นสายลายเทียนเน้นรูปแบบธรรมชาติ เน้นสีสันทันอ่อนนุ่ม มีลวดลายอ่อนช้อย เน้นกระบวนการทางศิลปะจากการจัดองค์ประกอบภาพ

¹ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Graduate Student, Faculty of Education, Chulalongkorn University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² Assistant Professor, PhD., Faculty of Education, Chulalongkorn University

* Corresponding author e-mail: attaliya@gmail.com

ขณะที่ชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์เน้นการวาดรูปสัตว์น้ำเพราะอาชีพเดิมคือประมง รวมทั้งยังวาดรูปทัศนียภาพของเกาะเกร็ดด้วยสีสันสดใส ส่วนวิสาหกิจชุมชนแม่่งค์บาติกเน้นอัตลักษณ์ไทยจากการวาดรูปการเล่นของเด็กไทยโบราณ ทิวทัศน์ ธรรมชาติ ลวดลายไทย มอญ และจากเครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดนนทบุรี โดยใช้สีสันสดใส และสอดแทรกเทคนิคกับกระบวนการทางศิลปะ โดยทั้งสองชุมชนในจังหวัดนนทบุรีได้เปิดสอนการทำผ้าบาติกให้กับผู้สนใจเพื่อต่อยอดให้เป็นทั้งงานอดิเรกและเป็นอาชีพ

คำสำคัญ: การเปรียบเทียบ; ผ้าบาติก; ชุมชน; ความต่างทางวัฒนธรรม

Abstract

The purposes of this research are 1) to investigate the identity of batik making in three communities with different cultural background in Bangkok and its suburb areas, and 2) to compare the pattern and cultural identity expressed through batik making of these three communities; Sensailaitien Community in Bang Sue district of Bangkok, Arts and Handicraft Profession Cooperative Community in Koh Kret district, Amphur Pakkred of Nonthaburi province, and Maenong Batik Community Enterprise in Bangsrimueang district, Amphoe Mueang of Nonthaburi province. The results of the study showed that the batik making of these three communities were obviously different in terms of in both patterns and identities. That is Sensailaitien community mostly created batik with soft-colored floral patterns. The patterns were delicately drawn with an emphasis on the artistic process of composition. For the batik created by Arts and Handicraft Professional Artistic Cooperative Community, the patterns were related to marine animals because the fishery was the locals' main occupation in the past. They also drew the scenery of Koh Kret with bright colors on their batik. In terms of the batik of Maenong Batik Community Enterprise, they emphasized Thai identities in their batik making by creating the images of traditional Thai children's games, scenery, traditional Thai and Mon patterns, and Nonthaburi pottery. The colors of their batik were vibrant with the integration of unique techniques of batik and the art composition. Two communities in Nonthaburi also provided a training course for those who were interested in using batik as their hobbies and careers.

Keywords: Comparative study; Batik; Community; Cultural differences

1. บทนำ

บาติกเป็นการวาดลวดลายและระบายสีบนผ้าฝ้ายมือ ซึ่งถือกำเนิดประมาณ 2,000 กว่าปีมาแล้ว โดยได้รับการสันนิษฐานว่าเริ่มต้นที่ประเทศอินเดียก่อนแล้วจึงแผ่ขยายเข้าไปในอินโดนีเซีย แต่บางคนเชื่อว่ามาจากอียิปต์หรือเปอร์เซีย เพราะมีการค้นพบผ้าที่อียิปต์ อินเดีย และญี่ปุ่น แต่ส่วนใหญ่เชื่อว่าศัพท์เฉพาะของผ้าบาติก ขึ้นตอน สี และขี้ผึ้งที่ใช้เขียนลายเป็นของอินโดนีเซียเท่านั้น แม้จะมีการค้นพบผ้าบาติกในที่ต่างกันแต่ผ้าบาติกของอินโดนีเซียมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยในช่วงแรกมีการใช้เพียงสีครามและขาว ต่อมาจึงได้มีการค้นพบสีอื่นจากธรรมชาติในศตวรรษที่ 17 มีการทำผ้าบาติกสำหรับชนชั้นสูงในวังสุลต่าน โดยฝึกฝนให้สตรีในวังเป็นผู้วาดลวดลายและระบายสี สำหรับผ้าที่ใช้วาดลวดลายในช่วงแรกจะใช้ผ้าในประเทศอินโดนีเซีย และเริ่มนำเข้าผ้าจากต่างประเทศในช่วงที่มีความสัมพันธ์กับประเทศอังกฤษและฮอลันดา จากนั้นในปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เทคนิคบาติกได้แผ่ขยายเข้าสู่ประเทศแถบยุโรป อาทิ อิตาลี จีน ยูเรเชีย ญี่ปุ่น และประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ซึ่งแสดงรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว จากวัฒนธรรมและศาสนาของแต่ละพื้นที่ (นันทา โรจนอุดมศาสตร์, 2536, น. 3-4; Rahma, Jaenudin, & Marifatullah, 2017, p. 203; Amirudin & Purnomo, 2018, p. 110)

วิธีการทำผ้าบาติกได้เผยแพร่สู่ประเทศไทยจากพื้นที่จากจังหวัดชายแดนทางภาคใต้ ในระยะแรกจะเป็นการพิมพ์เทียนแล้วระบายสี ต่อมาจึงมีการเขียนเทียนด้วยปากกาที่เรียกว่า “จันตัง” เป็นการจุ่มปากกาลงบนเทียนร้อนที่ผสมระหว่างขี้ผึ้งกับพาราฟินแล้วนำมาวาดลวดลายก่อนที่จะทิ้งไว้ให้แห้งแล้วระบายสี นอกจากนี้ยังมีชาวเขาเผ่าม้งได้ทำผ้าบาติกที่ทอจากผ้าใบกันซง และใช้วิธีการเขียนเทียนกับพิมพ์เทียนคล้ายกับทางภาคใต้ (นันทา โรจนอุดมศาสตร์, 2536, น. 3-4) หากใช้สีจากวัสดุธรรมชาติ เช่น สีครามหรือสีจากพืชต่าง ๆ ควรย้อมผ้าที่ทอจากเส้นใยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นผ้าคอตตอน ผ้าเรยอง ผ้ามัสลิน ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ฯลฯ แต่ถ้าเป็นสีเคมีสังเคราะห์ก็สามารถย้อมผ้าจากใยสังเคราะห์ได้ ต่อมาได้มีการอบรมการทำผ้าบาติกตามสถาบันการศึกษาโดยเริ่มจากปี พ.ศ. 2517 โดยวิทยาลัยครูยะลา และได้ถูกยกระดับเป็นรายวิชาเมื่อปี พ.ศ. 2525 (สมคิด หงษ์สุวรรณ, 2546, น. 7) ปัจจุบันในประเทศไทยมีการทำผ้าบาติกทั้งแบบลายเขียน พิมพ์ผ้า และที่เป็นที่นิยมที่สุดก็คือ การมัดย้อมที่เป็นกรรมวิธีมัดผ้าด้วยวัสดุต่าง ๆ เพื่อกันสีย้อมเข้าไปในผ้า เช่น ด้าย เชือก ยางรัด ต่อมาก็ทำการกันพื้นที่ไม่ให้สีย้อมเข้าไปจากการใช้วัสดุต่าง ๆ เช่น หนิใบกระดาศ ตะเกียบ ไม้เสียบลูกชิ้น และไอศกรีม เป็นต้น แล้วจึงทำการกดและทับเพื่อให้เกิดลวดลายที่หลากหลาย เทคนิคนี้ได้ถือกำเนิดที่ประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีชื่อว่า “ชิโบริ” (Shibori) แล้วจึงแพร่หลายไปสู่หลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยด้วย (เสาวนิตย์ กาญจนรัตน์, 2557, น. 17-19)

สำหรับกระบวนการทำผ้าบาติกนั้น วินัย อุดมทรัพย์ (2547, น. 50-52) ได้แนะนำวิธีการวาดภาพ โดยเริ่มจากการจัดหาอุปกรณ์เบื้องต้นซึ่งประกอบด้วยกรอบไม้หรือสั้ง สำหรับขึงผ้าขาวที่เป็นทั้งผ้าใยธรรมชาติและผ้าใยสังเคราะห์ประเภทไนลอน แต่โดยทั่วไปนิยมผ้าใยธรรมชาติเพราะสามารถดูดซับสีได้ดีกว่าและปราศจากการเคลือบผิว เช่น ผ้าดิบ ผ้าป่านมัสลิน ผ้าฝ้ายและผ้าลินินธรรมชาติ โดยขึงให้ตึงทั้งสี่ด้านด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เช่น การใช้เข็มหมุดขึงผ้าให้ตึง การใช้เทียนร้อนทากรอบไม้แล้วผึ้งให้แห้งจึงจะ

นำมาซึ่งผ้าด้วยการใช้ของแข็งชุดผ้าให้ติดกับกรอบไม้ทั้งสี่ด้าน ตลอดจนการซึ่งผ้าด้วยสะดึงทรงสี่เหลี่ยมหรือวงกลม เป็นต้น จากนั้นจึงทำการต้มเทียนร้อนที่ประกอบด้วยพาราฟิน ยางสน และขี้ผึ้งบนหม้อโลหะในอุณหภูมิไม่เกิน 100 องศาเซลเซียส ทั้งไว้จนกว่าเทียนจะละลาย แล้วจึงใช้จันทังซึ่งเป็นอุปกรณ์สำหรับตักเทียนแล้วทำการวาดรูปซ้ำ ๆ บนผ้าที่ถูกขึงบนกรอบไม้โดยเอียงจันทังเป็นมุม 40-50 องศาโดยให้เทียนติดทะลุเนื้อผ้า และต้องคอยตักเทียนร้อนเป็นระยะ ๆ เมื่อร่างโครงเสร็จก็ผึ่งเฟรมไว้ให้แห้งและทำการล้างจันทังด้วยการแช่น้ำร้อน ก่อนที่จะทำการผสมสีโดยนำสีบาติกมาผสมกับน้ำอุ่น นำมาคนให้เข้ากันแล้วทำการระบายสีที่สามารถไล้โทนได้เหมือนสีน้ำ เมื่อระบายเสร็จก็ผึ่งไว้ให้แห้ง จากนั้นจึงเคลือบภาพด้วยโซเดียมซิลิเกต (Sodium Silicate) เพื่อกันสีตก โดยทิ้งไว้ให้แห้งสนิทไม่เกิน 10 ชั่วโมง ต่อมาก็ทำการล้างน้ำและต้มในน้ำเดือดที่ผสมกับโซดาไฟและสบู่เหลวเล็กน้อยเพื่อนำสารโซเดียมซิลิเกตและเทียนร้อนออกจากผ้าให้หมด แล้วจึงนำไปผึ่งให้แห้งเพื่อใช้งานต่อไป

การทำผ้าบาติกจะทำกันในต่างจังหวัดเป็นส่วนมากเพราะมีพื้นที่ที่กว้างขวาง เป็นการเผยแพร่ในชุมชนต่าง ๆ เพื่อสร้างและพัฒนาอาชีพให้พวกเขาเกิดรายได้ ส่วนในกรุงเทพฯ และปริมณฑลก็มีการเขียนลวดลายผ้าบาติกเพียงไม่กี่พื้นที่เนื่องจากต้องใช้เวลาในการร่างภาพด้วยเทียนร้อนและระบายสีพร้อมทั้งเคลือบโซเดียมซิลิเกตหลังสีแห้งเพื่อกันสีตก ขณะที่การทำผ้ามัดย้อมมีกระบวนการที่สั้นกว่ามาก เพราะเป็นการมัดหรือกันพื้นที่ของผ้าแล้วจึงมาย้อม จึงเป็นที่นิยมทำและจำหน่ายมากกว่ารูปแบบลักษณะของการเขียนผ้าบาติก มีความโดดเด่นเป็นโครงร่างของลวดลายหรือเส้นที่สร้างจากเทียนร้อนที่ประกอบเป็นภาพและลวดลายต่าง ๆ โดยเริ่มจากการซึ่งผ้าบนเฟรมไม้ แล้ววาดหรือคัดลอกลวดลายลงบนผ้า จากนั้นจึงใช้เทียนร้อนซึ่งประกอบด้วยขี้ผึ้งผสมพาราฟินวาดลวดลาย โดยจำเป็นต้องลากเส้นให้บรรจบกันเพื่อว่าเวลาระบายสี สีจะไม่รั่วออกไปยังพื้นที่อื่น ทั้งไว้ให้เทียนแห้งแล้วจึงนำมาระบายสีทั้งการระบายให้เท่ากันและการไล่ระดับของสีด้วยการผสมน้ำเข้าไป ซึ่งวิธีการระบายสีคล้ายกับการระบายสีน้ำนั่นเอง (สมพรธรรมรัตน์, 2548, น. 8-13)

ปัจจุบันมีหลายพื้นที่ได้ทำผ้าบาติกเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนทำการถ่ายทอดวิธีการทำผ้าบาติกให้กับผู้คนในชุมชนและบุคคลภายนอกเพื่อการอนุรักษ์การทำผ้าบาติกให้คงอยู่สืบไป มีงานวิจัยที่ศึกษาการทำผ้าบาติกทั้งในด้านกระบวนการออกแบบ การใช้สีและการวาดภาพในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ อธิณ เมืองสมบัติ และหรรณ ชูเพ็ญ (2554, น. 37-42) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จในการบริหารจัดการอาชีพกลุ่มอาชีพทำผ้าบาติก เทศบาลตำบลหนองจอก” เพื่อศึกษาความสำเร็จในการบริหารจัดการของกลุ่มอาชีพผ้าบาติกสำหรับนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มอาชีพอื่น โดยรวบรวมองค์ความรู้และนำบทเรียนจากความสำเร็จของกลุ่มทำผ้าบาติกให้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มอาชีพอื่นในตำบลหนองจอก ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนและรักษาภูมิปัญญาวัฒนธรรมในชุมชน ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการทำผ้าบาติกมีขั้นตอนการผลิตเป็นลำดับขั้น ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้สนใจโดยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังบูรณาการงานศิลปะและวัฒนธรรมกับรวมนวัตกรรมใหม่ทำให้เกิดผลงานที่มีคุณค่า นอกจากนี้ จะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะ (2554, น. 39-52) ได้ทำการทดลองสร้างสรรค์ผลงาน

จิตรกรรมรูปลักษณะของขวามลายูท้องถิ่นปัตตานีในรูปแบบเฉพาะตัวโดยใช้วัสดุพื้นถิ่น ผนวกกับการวาดลายที่ผสมผสานระหว่างจิตรกรรมบนเรือกอกับสถาปัตยกรรมกรีซที่เป็นเอกลักษณ์ของมลายูซึ่งแสดงถึงความเชื่อ การดำเนินชีวิต และความเป็นศิลปะพื้นถิ่นจากการใช้เทคนิควาดภาพบาติกเขียนเทียนที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ซึ่งผลงานจิตรกรรมประกอบด้วย 4 ชุด ได้แก่ 1) จิตรกรรมชุด 2) จิตรกรรมวัสดุผสมที่ได้รับแรงบันดาลใจจากลวดลายเรือกอกและผลงานจิตรกรรมชุดรูปลักษณะจากพื้นถิ่น 3) ผลงานจิตรกรรมชุดสีสันจากพื้นถิ่น และ 4) ผลงานจิตรกรรมชุดรูปลักษณะพื้นถิ่นปัตตานี โดยเน้นหลักองค์ประกอบศิลป์ การจัดวางแบบที่เรียบง่ายมีเนื้อหา และเรื่องราวของภาพผลงานที่เหมาะสม แล้วนำวิธีการสร้างสรรค์ผลงานนี้มาปรับใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอนรายวิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี อีกทั้งยังเผยแพร่ออกสู่สาธารณะด้วย

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิธีการทำผ้าบาติกและสำรวจชุมชนที่ทำผ้าบาติกในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลทั้งหมด 3 แห่ง โดยเลือกชุมชนในกรุงเทพมหานคร 1 แห่ง คือ 1) ชุมชนเส้นสายลายเทียนในเขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร 2) ชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดนนทบุรี และ 3) วิสาหกิจชุมชนแม่จันคำบาติก เทศบาลบางศรีเมือง ในเทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี โดยได้เน้นการศึกษาทางด้านอัตลักษณ์และรูปแบบของลวดลายหรือภาพในผ้าบาติกที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในชุมชนเป็นหลัก เพราะแต่ละชุมชนมีความต่างทางวัฒนธรรม จึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการสร้างสรรค์รูปแบบของผ้าบาติกที่แสดงสุนทรีย์หรือความงาม อีกทั้งยังเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและต่อเนื่องไปสู่ภายนอกได้อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์การทำผ้าบาติกของชุมชนที่มีความต่างวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

2.2 เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบและความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความต่างวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาศิลปะการทำผ้าบาติกในด้านจิตรกรรมสองมิติในขอบเขตทางด้านรูปแบบ บริบทกับแนวคิดจากชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ การใช้ความรู้ทางศิลปะด้านประสบการณ์ และคุณค่าทางสุนทรีย์

4. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

4.1 สืบค้นหาข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผ้าบาติก ความเป็นมาของแต่ละชุมชน รวมทั้งองค์ประกอบพื้นฐานของศิลปะทั้งทางด้านการใช้รูปร่างรูปทรง น้ำหนักการไล่โทนสี ซึ่งมีการคัดเลือกกรณีศึกษาโดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

4.1.1 เป็นพื้นที่ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

4.1.2 เป็นพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางศิลปะ โดยพิจารณาจากแนวคิด วัสดุที่ใช้สร้างงานศิลปะ องค์ประกอบศิลป์ รูปแบบการใช้เส้น สี ลวดลายต่าง ๆ

4.1.3 เป็นพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาเป็นของตนเองและมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางศิลปะให้กับบุคคลในชุมชนและบุคคลทั่วไป

4.2 ทำการนัดหมายเพื่อเข้าชมพื้นที่จริง พร้อมกับการสังเกตวิธีการทำงานกับรูปแบบของผ้าบาติก และทำการสัมภาษณ์ประธานชุมชนทั้ง 3 แห่ง โดยการบันทึกและถ่ายภาพ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.2.1 ทำการสำรวจชุมชนที่ทำผ้าบาติกในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลทั้งหมด 3 แห่ง โดยเลือกชุมชนในกรุงเทพมหานคร 1 แห่ง คือ ชุมชนเส้นสายลายเทียน เขตบางซื่อ และในเขตจังหวัดนนทบุรี 2 แห่ง คือ ชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดนนทบุรี และวิสาหกิจชุมชนแม่ณรงค์บาติก เทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเน้นการศึกษาทางด้านอัตลักษณ์และรูปแบบของลวดลายหรือภาพในผ้าบาติกที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในชุมชนเป็นหลัก เพราะแต่ละชุมชนมีความต่างทางวัฒนธรรมจึงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการทำผ้าบาติกและยังสร้างสุนทรีย์ในผลงานที่แสดงถึงความงาม อีกทั้งยังเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนเองและต่อเนื่องไปสู่ภายนอก

4.2.2 ทำการนัดหมายเพื่อเข้าชมพื้นที่จริงพร้อมกับการสังเกตวิธีการทำผ้าบาติก และทำการลงสนามเพื่อเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อสัมภาษณ์ประธานชุมชนทั้ง 3 แห่ง คือ 1) ประธานชุมชนเส้นสายลายเทียน เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร; 2) ประธานชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดนนทบุรี และ 3) ประธานวิสาหกิจชุมชนแม่ณรงค์บาติก เทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สังเกต และสัมภาษณ์มาเพื่อทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประมวลผลโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

4.3.1 วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานจากการสัมภาษณ์ผู้จัดกิจกรรมทั้งสามชุมชนจากแนวคิดกับแรงบันดาลใจในการสร้างกิจกรรม การวางแผนจัดกิจกรรม ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการสอนตลอดจนขั้นตอนการทำผ้าบาติกตั้งแต่การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ วิธีการสอน วิธีการนำเสนอและจัดจำหน่าย

4.3.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ โดยสำรวจบรรยากาศของสถานที่ อุปกรณ์การทำผ้าบาติก วิธีการสอน อากัปกิริยาของผู้สอนกับผู้เรียน การนำเสนอและจำหน่ายผลงานผ้าบาติกในรูปแบบต่าง ๆ ของแต่ละชุมชน

4.3.3 วิเคราะห์ข้อมูลด้านการสังเกตการทำผ้าบาติก การสอนทำผ้าบาติกและการผลิตผลงานบาติกในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน

5. ประโยชน์ของการวิจัย

- 5.1 ได้รับเทคนิควิธีการทำผ้าบาติกและรูปแบบการสอนการทำผ้าบาติกของแต่ละชุมชน
- 5.2 ได้รับแนวคิดและอัตลักษณ์ในการทำผ้าบาติกของแต่ละชุมชน

6. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ข้อมูลทางการทำผ้าบาติก สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบรูปแบบอัตลักษณ์ ศิลปะและวิธีการสอนการทำผ้าบาติกระหว่าง 3 ชุมชน (กีนุช สุทธิพันธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กันยายน 2563; ลัดดา วันยาเล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กันยายน 2563; อนงค์ บริสุทธิ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 กันยายน 2563)

รูปแบบ กลุ่มชุมชน	ชุมชนเส้นสายบาติก	ชุมชนอาชีพสหกรณ์ ศิลปะประดิษฐ์	วิสาหกิจชุมชนแมงนงค์ บาติก
รูปแบบทางศิลปะ ทั้ง ประสบการณ์ทางศิลปะและ คุณค่าทางสุนทรีย์	มีสีเส้นที่เป็นธรรมชาติ มี ลวดลายอ่อนช้อย ใช้เทียนเขียนภาพและระบาย สีบาติกทั้งแบบสีพื้นกับไลโทน มีการใช้เทคนิคการมัดสี เย็บ ผ้าก้อนรอบ ๆ แบบ	ใช้สีเส้นที่สดใส ดูฉูดฉาด ใช้เทียนเขียนภาพและระบาย สีบาติกทั้งแบบสีพื้นกับไลโทน -	ใช้สีเส้นที่สดใส ดูฉูดฉาด ใช้เทียนเขียนภาพและระบาย สีบาติกทั้งแบบสีพื้นกับไลโทน มีการใช้เทคนิคพิเศษ เช่น การใช้น้ำทองเขียนขอบ การ โรยกากเพชร การโรยเกลือ น้ำตาลและน้ำยาซักผ้าขาว
รูปแบบและอัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรม	มีรูปแบบที่เป็นธรรมชาติ เป็นดอกไม้ ใบไม้	สื่อถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของ ชุมชน เช่น สัตว์น้ำ (กุ้ง หอย ปู ปลา) เจดีย์วัดปรมัยยิกาวาส เรือข้ามฟาก ลวดลาย เครื่องปั้นดินเผา รูปดอกไม้ และใบไม้	สื่อถึงวิถีชีวิตไทยดั้งเดิม เป็น รูปเด็กมัดลูกกับมัดแกละ เล่นการละเล่นวัฒนธรรม ไทยเครื่องปั้นดินเผา เจดีย์ วัดปรมัยยิกาวาส รูปดอกไม้ และใบไม้
รูปแบบการสอนและการ ถ่ายทอดกิจกรรม	วางแผนการเรียนการสอน ทำผ้าบาติกภายใน 2 ปี	เปิดสอนการทำผ้าบาติกให้ กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจ ทั้งแบบส่วนบุคคล และ เป็นกลุ่ม	เปิดสอนการทำผ้าบาติกและ มัดย้อมให้กับบุคคลภายนอก ทั้งในและนอกสถานที่

6.1 อัตลักษณ์การทำผ้าบาติกของชุมชนที่มีความต่างวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

6.1.1 ด้านรูปแบบทางศิลปะทั้งจากประสบการณ์และคุณค่าทางสุนทรียะพบว่า ชุมชนแรก คือ ชุมชนเส้นสายลายเทียน มีรูปแบบสีสันทันที่เป็นธรรมชาติ มีสีสันทึบอ่อนนุ่ม ไม่ฉูดฉาด มีลวดลายที่อ่อนช้อย งดงาม เน้นการใช้ผ้าไหมเพราะต้องการออกแบบลวดลายและสีสันทันที่ให้ความอ่อนช้อยดูแล้วสบายตา นอกจากนี้ อัตลักษณ์ของลวดลายผ้าบาติกของชุมชนมีความโดดเด่นทางด้านองค์ประกอบศิลป์ อย่างเห็นได้ชัดด้วยเหตุที่ประธานชุมชนมีความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปหัตถกรรมโดยตรง อีกทั้งยังมีการใช้เทคนิคพิเศษที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว เช่น การไล่โทนของสี การกัดสีในบางจุด การใช้สื่อประสม เช่น การเย็บขอบด้วยผ้าก๊วยรอบ ๆ ลวดลาย ฯลฯ ชุมชนที่สอง คือ ชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ใช้สีสันทันสดใสและฉูดฉาดเพื่อเน้นความสนใจให้ผู้คนที่ได้ทำการเลือกซื้อสินค้า ส่วนชุมชนที่สาม คือ วิชาทกชุมชนแม่ณรงค์บาติกใช้สีสันทันสดใสเช่นกัน แต่ต่างจากชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ตรงที่มีการไล่โทนและการผสมสี มีการวาดลายเส้นด้วยสีน้ำทอง การโรยกากเพชร การกัดสี การโรยเกลือ และน้ำตาลบนผ้า ฯลฯ ประธานชุมชนเป็นผู้ที่ชอบศึกษาหาเทคนิคใหม่ที่น่าสนใจกระบวนการทางศิลปะเป็นสำคัญ มีการทดลองและพัฒนาเทคนิคการทำผ้าบาติกให้สวยงาม ที่โดดเด่นและน่าสนใจ

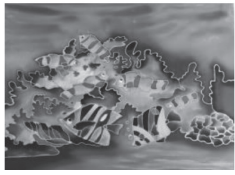
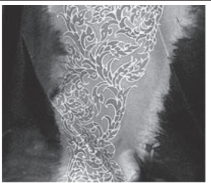
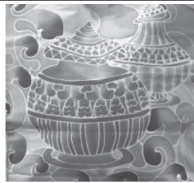
6.1.2 ด้านรูปแบบและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนแรก คือ ชุมชนเส้นสายลายเทียน มีรูปแบบที่เป็นธรรมชาติโดยเฉพาะรูปดอกไม้กับลายไทยที่เป็นลายกนกและตัวละครด้านข้างที่เป็นเทวดาหรือเทพเจ้าตามแบบจิตรกรรมฝาผนังตามวัดวาอารามต่าง ๆ เน้นการใช้ผ้าไหมเพราะต้องการออกแบบลวดลายและสีสันทันที่ให้ความอ่อนช้อย ดูแล้วสบายตา ผลงานจึงออกมาในรูปแบบของเครื่องนุ่งห่ม โดยเฉพาะผ้าพันคอ เสื้อ ชุด และกางเกงของผู้หญิง ชุมชนที่สอง คือ ชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ได้ริเริ่มการทำผ้าบาติกเพื่อช่วยเหลือชุมชนของตนที่เป็นชุมชนมุสลิมให้มีรายได้ ซึ่งแต่ก่อนชุมชนนี้เคยทำประมงริมน้ำ ต่อมาเกิดอุทกภัยและขาดทุน ประธานกลุ่มซึ่งเป็นช่างตัดเสื้อจึงได้ไปศึกษาวิธีการทำผ้าบาติกที่โรงเรียนสารพัดช่างแล้วนำความรู้ที่ได้ไปสอนและพัฒนาชุมชนจนเกิดรายได้ และยังประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวที่แวะมาเที่ยวที่เกาะเกร็ด โดยเน้นรูปแบบกับลวดลายที่เป็นรูปปลา หอยและกุ้ง ซึ่งเคยเป็นอาชีพหลักของชุมชนมาเป็นอัตลักษณ์ พร้อมกับวาดรูปประกอบอื่นที่แสดงถึงวัฒนธรรมเกาะเกร็ด เช่น เจดีย์เอียงในวัดปรมัยวิญญาวาส บนเกาะเกร็ด เรือข้ามฟากที่เกาะเกร็ด ตลอดจนรูปดอกไม้ ธรรมชาติ และลายไทยจากเครื่องปั้นดินเผาที่เป็นสินค้าพื้นเมืองบนเกาะ โดยผลิตในรูปแบบของผ้าเช็ดหน้า ชุดกระโปรง เสื้อ ร่ม ผ้าพันคอ ฯลฯ ตลอดจนผลงานมดย้อม ส่วนชุมชนที่สาม คือ วิชาทกชุมชนแม่ณรงค์บาติกเทศบาลเมือง บางศรีเมือง เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะสร้างรายได้ และกระจายอาชีพให้กับผู้คนในชุมชนเช่นกัน โดยเน้นอัตลักษณ์วัฒนธรรมความเป็นไทยจากการวาดรูปการเล่นของเด็กในสมัยโบราณที่มีตุ๊กและมดเกลและเป็นหลัก และยวาทรูปธรรมชาติ ทิวทัศน์ และลวดลายไทย รวมทั้งลวดลายจากเครื่องปั้นดินเผาซึ่งเป็นสินค้าพื้นเมืองของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งแบบดั้งเดิมมาจากบ้านบางตะนาวศรี (บ้านหม้อ)

ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เพราะต้องการเน้นอัตลักษณ์ความเป็นไทยและมอญ โดยผลิตออกมาในรูปแบบ ผ้าเช็ดหน้า ผ้าพันคอ เสื้อยืด เสื้อโปโล และยี่ววดเส้นผ้า น้ำทองลงบนเสื้อดำและทำผ้ามัดย้อมอีกด้วย

6.1.3 ด้านการสอนและการถ่ายทอดกิจกรรม สำหรับการสอนและการถ่ายทอดกิจกรรมมีอยู่สองชุมชนในจังหวัดนนทบุรีที่ริเริ่มกิจกรรมการสอนการทำผ้าบาติก คือ ชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ และวิสาหกิจชุมชนแม่แรงค์บาติก ซึ่งชุมชนแรกใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ให้กับนักท่องเที่ยวและผู้เยี่ยมชมที่สนใจวิธีการเขียนเทียนและระบายสีบาติกซึ่งใช้เวลาเพียงวันเดียวตั้งแต่เก้าโมงเช้าถึงสี่โมงเย็น ส่วนใหญ่จะเน้นการระบายสีเนื่องจากใช้เวลาน้อยกว่าโดยใช้เวลาไม่เกินสองชั่วโมง ทางประธานชุมชนได้เตรียมลวดลายที่เป็นกรอบกันขอบเทียนให้ระบายสี และทำการผสมสีในแก้วน้ำพร้อมทั้งเตรียมฟู่กันและน้ำล้างฟู่กันให้ด้วย เมื่อผู้เรียนระบายเสร็จแล้วจึงเคลือบโซเดียมซิลิเกตแล้วห่อผ้า ให้ผู้เรียนทิ้งไว้ให้แห้งแล้วให้นำกลับไปซักตากเองด้วยการต้มผ้าในน้ำร้อนเพื่อล้างเทียนออกจากผ้า ถ้านักท่องเที่ยวต้องการจะทราบวิธีการเขียนเทียนต้องเริ่มเรียนในช่วงเช้าเนื่องจากใช้เวลาฝึกฝนในการควบคุมเส้นเทียนให้เรียบสม่ำเสมอ ซึ่งต้องใช้ความคุ้นเคยพอสมควร แต่หากผู้เรียนมีทักษะการวาดรูปก็จะได้เปรียบแต่ต้องทำความเข้าใจกับขั้นตอนการผสมเทียน การต้มในอุณหภูมิที่พอเหมาะสำหรับเขียนเส้น โดยชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์สอนเพื่อเป็นงานอดิเรกและเป็นกิจกรรมยามว่าง ส่วนชุมชนที่สองคือวิสาหกิจชุมชนแม่แรงค์บาติก ตำบลบางศรีเมือง รับผิดชอบ 5 วัน โดยเริ่มจากขั้นพื้นฐานในการใช้อุปกรณ์ การชิงผ้า การผสมเทียนและการต้มโดยใช้อุณหภูมิที่พอเหมาะ แล้วจึงทำการผสมสีเพื่อระบายบนผ้าก่อนที่จะนำไปทาโซเดียมซิลิเกตแล้วนำไปตากแห้งแล้วจึงทำการต้มผ้าเพื่อล้างเทียนออก นอกจากนี้ ยังสอนวิธีการมัดย้อมเย็นโดยใช้สีเคมีในสองวันสุดท้าย โดยเน้นการถ่ายทอดเทคนิคเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปประกอบอาชีพได้ ส่วนชุมชนในจังหวัดกรุงเทพมหานคร คือ ชุมชนเส้นสายลายเทียนยังไม่ได้รับสอน แต่กำลังวางแผนที่จะถ่ายทอดการทำผ้าบาติกในอนาคต โดยประธานชุมชนจะเป็นผู้สาธิตและให้เพื่อนอธิบายขั้นตอนและวิธีการทำผ้าบาติก

จากการสรุปรายละเอียดของรูปแบบการทำผ้าบาติกของแต่ละชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบรูปแบบดังแสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบรูปแบบของผ้าบาติกระหว่าง 3 ชุมชน (กัญช สุทธิพันธ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 6 กันยายน 2563; ลัดดา วันยาเล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กันยายน 2563; อนงค์ บริสุทธิ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 กันยายน 2563)

รูปภาพ	กลุ่มชุมชน	ชุมชนเส้นสายบาติก บางชื่อ	ชุมชนอาชีพสหกรณ์ ศิลปะประดิษฐ์	วิสาหกิจชุมชนแมงนงค์ บาติก
ธรรมชาติ ดอกไม้ ใบไม้				
สัตว์น้ำ				
สัตว์				
เครื่องปั้นดินเผา ลายไทย				
ทิวทัศน์				
การละเล่นของเด็กไทย				
ผ้าน้ำทอง				

6.2 เปรียบเทียบรูปแบบและความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความต่างวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

6.2.1 ด้านรูปแบบทางศิลปะทั้งจากประสบการณ์และคุณค่าทางสุนทรียะ พบว่า การทำผ้าบาติกเป็นการรับรู้หรือนวัตกรรมใหม่ในการถ่ายทอดจินตนาการความรู้สึกนึกคิดออกมาเป็นผลงานศิลปะที่เป็นสัญลักษณ์จากแนวคิดของผู้คนในชุมชน ทั้งการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะบาติกและรูปแบบลักษณะลายเส้น รูปร่าง รูปทรงของวัตถุในภาพ และการใช้สีระบายลงบนภาพ ทั้งสามชุมชนวาดภาพดอกไม้ สัตว์บกและลายไทยเหมือนกัน โดยรูปแบบการวาดภาพและระบายสีของชุมชนกลุ่มอาชีพสหกรณ์ศิลปะเกาะเกร็ดและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่่งค์บาติกมีความคล้ายคลึงกัน เช่น การใช้สีเส้นที่ฉูดฉาด สดใส มีการไล่โทนจากอ่อนไปแก่ วาดภาพนกและปลาเหมือนกัน ส่วนกลุ่มเส้นสายบาติกบางซื่อ กรุงเทพฯ ฯ ใช้สีเส้นที่ไม่ฉูดฉาด ดูเหมือนธรรมชาติ แสดงออกถึงความเรียบง่ายแต่มีรสนิยมศิลปะการทำผ้าบาติกที่มีลักษณะการวาดวัสดุที่เลียนแบบธรรมชาตินี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของอริน เมืองสมบัติ และทวณ ชูเพ็ญ (2554, น. 35-37) ที่ศึกษาเรื่องความสำเร็จในการบริหารจัดการอาชีพกลุ่มอาชีพทำผ้าบาติก เทศบาลตำบลหนองจอก ในด้านการสร้างสรรค์ลวดลายดอกบัวซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจากสระบัวขนาดใหญ่ในตำบลหนองจอก อำเภอท่าทราย จังหวัดเพชรบุรี และทำการระบายสีด้วยการลงน้ำให้หมด ๆ ก่อนที่จะไล่โทนระบายสีจากขอบกลับและใบบัวด้านใดด้านหนึ่งก่อนแล้วจึงระบายสีที่โคนกลับและใบบัวอีกด้านหนึ่ง จากนั้นจึงเกลี่ยสีทั้งสองด้านเข้าหากัน วิธีการนี้เป็นกระบวนการพื้นฐานในการระบายสีบาติกตามที่วินัย อุดมทรัพย์ (2547, น. 51) กล่าวว่า การระบายสีบาติกมักมีเทคนิคการไล่โทนระหว่างอ่อน กลาง และเข้ม ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวของลวดลายบาติก

6.2.2 ด้านรูปแบบและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม พบว่า รูปแบบบาติกเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมพื้นถิ่นในแต่ละชุมชน โดยเฉพาะการคิดสรรวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะบาติกที่ได้ในพื้นที่นั้น ทั้งสามชุมชนมีรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น ชุมชนอาชีพสหกรณ์ศิลปะประดิษฐ์ อำเภอเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และวิสาหกิจชุมชนแม่่งค์บาติก เทศบาลเมืองบางศรีเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เน้นความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรีจากการวาดภาพเครื่องปั้นดินเผาและเจดีย์เอียงวัดปรมัยยิกาวาสที่เป็นผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัดนนทบุรี แต่วิสาหกิจชุมชนแม่่งค์บาติกเป็นกลุ่มเดียวที่เน้นความเป็นอัตลักษณ์ไทยเป็นพิเศษจากการวาดรูปการเล่นของเด็กที่แต่งกายแบบไทยโบราณ และวาดภาพบนผ้าโดยใช้เทคนิคผ้าน้ำทอง ส่วนชุมชนเส้นสายบาติก บางซื่อ กรุงเทพฯ ฯ เน้นความเป็นไทยด้วยการวาดเป็นลายกนกเปลวบนผ้า การแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้สอดคล้องกับงานวิจัยของอริน เมืองสมบัติ และทวณ ชูเพ็ญ (2554, น. 38) ที่ศึกษาเรื่องความสำเร็จในการบริหารจัดการอาชีพกลุ่มอาชีพทำผ้าบาติก เทศบาลตำบลหนองจอก ผลการวิจัยพบว่านอกจากที่ชุมชนฯ สร้างสรรค์ลายบัวซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประจำตำบลแล้ว ยังวาดลายกล้วยไม้ และพระนครคีรี (เขาวัง) ที่เป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดเพชรบุรี ตลอดจนลวดลายตามเทศกาลที่สำคัญ

ของไทยอีกด้วย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอัปสร อีซอ และคนอื่น ๆ (2563, น. 367-370) ที่ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ผ้าและเครื่องแต่งกายธุรกิจโอท็อป 5 ดาว อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนในจังหวัดยะลาที่สร้างสรรค์ผ้าบาติกที่มาจากพื้นถิ่นของตนเอง เช่น 1) ลายหินปูนที่มาจากภูเขาหินปูนที่มีจำนวนมากในจังหวัดซึ่งประกอบด้วยหินอ่อนที่มีลวดลายงดงาม 2) ลายกล้วยหินซึ่งเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงในจังหวัด 3) ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่น ได้แก่ ลวดลายผ้าปะลาจิงซึ่งเป็นผ้าทอดั้งเดิมที่ผสมผสานกับลายโมเสสของมลายูอิสลาม ลายประแจเงิน และลวดลายจั่วบ้านไทย โดยใช้เทคนิคบล็อกไม้ และ 4) ลายดอกกุหลาบประยุกต์โดยใช้เทคนิคบล็อกไม้

6.2.3 ด้านรูปแบบการสอนการทำผ้าบาติก พบว่า การจัดกิจกรรมการสอนการทำผ้าบาติก มีลักษณะขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน โดยเริ่มจากการแสดงตัวอย่างของผลงานภาพวาดบาติกลงบนผ้า แล้วจึงทำการแนะนำอุปกรณ์การทำผ้าบาติก ต่อด้วยการสาธิตวิธีการและขั้นตอนวาดภาพให้ผู้เรียนเห็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถทำตามได้ โดยให้ผู้เรียนปฏิบัติการด้วยตนเองและมีผู้สอนคอยดูแลหากมีข้อสงสัยหรือมีอุปสรรคระหว่างการวาดภาพระบายสีจะได้สอบถามและแก้ปัญหาได้ นับว่าเป็นวิธีการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ วิธีการสอนแบบแสดงตัวอย่างและการสาธิตช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้ง่าย ทำให้เกิดองค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่สามารถต่อยอดไปสู่อาชีพในอนาคต ซึ่งวิธีการสอนนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของนฤมล ปิ่นวิศุทธิ์ (2561, น.110) ที่ศึกษาเรื่องกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการทำผ้าบาติกแบบเขียนระบายสีในระบบออนไลน์สำหรับผู้เรียนต่างระดับการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การสอนทำผ้าบาติกในชุมชนต่าง ๆ เน้นภาคปฏิบัติโดยเริ่มจากการอธิบายพร้อมทั้งสาธิตวิธีการเขียนเขียนและระบายสีบาติกก่อนเพื่อให้ผู้เรียนเห็นและปฏิบัติตามได้

7. การสรุปผลและการอภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้สรุปได้ว่า กระบวนการทำผ้าบาติกในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้ง 3 แห่ง มีความสอดคล้องกันในการใช้รูปแบบที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ ใบไม้ และรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับปลากบสัตว์น้ำต่าง ๆ และสายน้ำ เช่น แม่น้ำ ทะเล แต่การใช้สีส่วนมากจะเน้นสีสดใสเพื่อทำให้เกิดความโดดเด่นและน่าสนใจ นอกจากนี้ ในแต่ละพื้นที่ยังมีรูปแบบ แนวคิด และการใช้เทคนิคที่แตกต่างกันทั้งในระดับเล็กน้อยจนถึงระดับมาก เพราะต้องการสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และรสนิยมของชุมชนผู้ทำผ้าบาติกอย่างชัดเจน ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของการทำผ้าบาติกจะเน้นการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนแล้ว ยังเป็นการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบัน และยังส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ทุกชุมชนดังกล่าวยังมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าบาติกให้กับลูกหลานและประชาชนทั่วไปเพื่อเผยแพร่ความรู้ในการทำผ้าบาติกให้คงอยู่สืบไปชั่วลูกชั่วหลาน

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 การเปรียบเทียบวัฒนธรรมระหว่างชุมชน ควรศึกษาให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นทางด้านจริยธรรม ความเชื่อที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ผ้าบาติกว่ามีผลดีต่อผู้คนด้านใดบ้าง เช่น ความงามทางศิลปะทำให้เกิดความซาบซึ้งทางสุนทรียะ เป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความสุข และผ่อนคลายความเครียด เรียกได้ว่าเป็นการสร้างสุขภาวะให้กับผู้คนในสังคมเมืองที่ประสบกับภาวะความเครียดได้เป็นอย่างดี

8.2 การจัดกิจกรรมการสอนการทำผ้าบาติกทำให้เกิดองค์ความรู้ทั้งทางด้านทักษะฝีมือและภูมิปัญญา จึงควรเกริ่นถึงประวัติที่มาทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนในช่วงแรกก่อนเริ่มสอน เพื่อให้ผู้สนใจได้ทราบเพื่อการเรียนรู้และเปิดรับความต่างทางวัฒนธรรม ทำให้มีจิตใจที่เปิดกว้างและสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุข

9. รายการอ้างอิง

- เจอะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะ (2554). การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม รูปลักษณะของชาวมลายูท้องถิ่นปัตตานี. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 31(2), 39-52.
- นันทา โรจนอุดมศาสตร์ (2536). *การทำผ้าบาติก*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์
- นฤมล ปิ่นวิศุทธิ์ (2561). กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการทำผ้าบาติกแบบเขียนระบายสีในระบบออนไลน์ สำหรับผู้เรียนต่างระดับการศึกษา. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 7(1), 109-117.
- วินัย อุดมทรัพย์ (2547). การทำผ้าบาติก. *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง*, 1(1), 30-42.
- สมคิด หงษ์สุวรรณ (2546). *บาติก 1*. กรุงเทพมหานคร: วาดศิลป์.
- สมพร ธรรมรัตน์ (2548). *ผ้าบาติก 2*. กรุงเทพมหานคร: แม่บ้าน.
- เสาวนิตย์ กาญจนรัตน์ (2557). *มัดย้อม*. ปทุมธานี: บรรณนิก.
- อริน เมืองสมบัติ, และหรรณ ชูเพ็ญ (2554). ความสำเร็จในการบริหารจัดการอาชีพกลุ่มอาชีพทำผ้าบาติกเทศบาลตำบลหนองจอก. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 4(2), 30-42.
- อัปสร อีซอ, ปวีณา เจาะอารง, สุธิดา เลขาวิจิตร, มนัส สุทธิการ, ชรีฮาน ยีแวง และวิโรจน์ ไพบูลย์เวชสวัสดิ์ (2563). อัตลักษณ์ผ้าและเครื่องแต่งกายธุรกิจโอท็อป 5 ดาว อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 15(3), 363-372.
- Amirudin, & Purnomo, M.H. (2018). Multiculturalism practices associated with the production of batik in Lasem - Indonesia. *International Journal of Global Community*, 1(2), 109-124.
- Rahma, A., Jaenudin, J., & Marifatullah, A. (2017). Living a multicultural lifestyle with batik: identity, representation, significance. *Proceedings of the International Conference on Culture and Language in Southeast Asia (ICCLAS 2017)*, 154, 203-205.